

Melléklet az Irodalom című részhez

A tankönyvek tartalomjegyzéke

IR/1970/5. 298.o.

<i>Puskás</i> : Mese a balászról és a kis balról (Vas István fordítása)	57
A róka és a kacsák (Magyar népmese)	64
<i>Aesopus</i> : A farkas és a kuvasz (Atdolgozta Révay József)	65
La Fontaine: A holló meg a róka (Kosztolányi Dezső fordítása)	67
Kazinczy Ferenc: A szőlőgerezd	67
Fáy András: A fiatal daru	68
<i>Lev Tolsztoj</i> : Az oroszlán és az egér (Áprily Lajos fordítása)	69
Összefoglalás (Népköltészet — műköltészet)	70

János vitéz

Petőfi Sándor	71
István öcsémhez	72
Hogyan készült a „János vitéz” (Részlet Ilyés Gyula Petőfi c. könyvéből)	75
I. Kukorica Jancsi	78
A költői jelző	80
II. A gonosz mostoha	82
A párbeszéd	84
III. Jancsi világgá megy	85
IV. Jancsi bácsúja Huskától	87
A hasonlat	90
V. Vihar a pusztán	91
A megszemélyesítés	95
VI. A zsványok tanyáján	96
A szabatoság	100
VII. Jancsi beáll huszárnak	102
VIII—IX—X. A huszárok útja	105
XI. A huszárok Franciaországban	108
XII. Jancsi kiszabadítja a királylányt	110
XIII. A győzelmi lakoma	115
A szemléletesség eszközei fogalmazásainkban	118

298

IR/1980/5. 526.o

Pató Pál úr	158
Könyvtári ismeretek	160
Lexikonok és szótárak	160
Az elragadtatással fogadott mű	163
János vitéz	164
1—4. fejezet	164
A hasonlat	176
5. fejezet	177
A leírás	182
6. fejezet	188
A megszemélyesítés	194
7—10. fejezet	201
A metafora	202
11—12. fejezet	208
13—15. fejezet	218
16—18. fejezet	227
Valóság és mese (<i>Részösszefoglalás</i>)	228
A szemléletesség eszközei	230
19—20. fejezet	239
21—22. fejezet	245
23—25. fejezet	250
26—27. fejezet	255
Petőfi Sándor és a János vitéz (<i>Összefoglalás</i>)	261
„Rólad szól a mese!”	263
Szabó Lőrinc: Debrecenben	263
Hatodnap	265
Gárdonyi Géza: Büntérgyalás	272
Móra Ferenc: A másik család	279
Móra Ferenc: Kellemes és hasznos tudományok	283
Mikszáth Kálmán: Az első dolgozat	288
Könyvtári ismeretek	288
A katalógus használata	290
Móricz Zsigmond: Rektor bácsi	299
Móricz Zsigmond: Fillentő	305
Az elbeszélés	306
Mese és valóság	307
Arany János: Családi kör	316
Arthur Rimbaud: A kenyér-lesők	321
Eric Knight: Lassie hazatér	321
Az utazás vége. Részlet a regényből	339
Könyvtári ismeretek	339
Az idegen nevek kiejtési szótára	340
Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk (<i>Házi olvasmány</i>)	344
Arkagyij Gajdar: Timur és csapata. Részletek a regényből	344

526

TARTALOM

A TEREMTÉS	9
A világ teremtése (<i>Mózes első könyve, részletek</i>)	11
„EGYSZER VOLT, HOL NEM VOLT...” Mesék	15
Tündérszép Ilona és Árgyelus (<i>magyar népmese</i>)	18
A királlyá lett pásztor (<i>német népmese</i>)	21
Az égig érő paszuly (<i>magyar népmese</i>)	23
Szóló szőlő, mosolygó alma, csengő barack (<i>magyar népmese</i>)	26
A varangyos béka (<i>osztrák népmese</i>)	27
Három fehér rózsza (<i>szlovák népmese</i>)	28
Fagyos király (<i>cigány népköltés</i>)	29
Lázár Ervin: A bárányfelhő-bodorító	30
Lewis Carroll: Alice Csodaországban (<i>Kosztolányi Dezső fordítása</i>)	33
PETŐFI SÁNDOR: JÁNOS VITÉZ	37
1–4. fejezet	39
A verses mese	41
5–6. fejezet	42
A leírás	43
7–10. fejezet	44
Mi a naivitás?	45
Névtáviteljáték	46
11–13. fejezet	47
Ünnep, ünneplés	49
A költői jelző	50
14. fejezet	52
15–18. fejezet	52
A hasonlat	54
19–20. fejezet	56
21–22. fejezet	57

Tartalom

Könyvek között – Felhívás párbeszédre	3
Mítoszok és mondák földjén	8
A mítosz	9
A világ teremtése (<i>Biblia, részlet</i>)	10
A világ keletkezése (<i>Kalevala, részlet</i>)	11
A monda	17
A magyarok eredete (<i>Lengyel Dénes feldolgozása</i>)	18
A csodaszarvas (<i>Lengyel Dénes feldolgozása</i>)	20
Arany János: Rege a csodaszarvasról	21
A tordai tündérvár (<i>Benedek Elek gyűjtése</i>)	27
A fiú sziklája (<i>Benedek Elek gyűjtése</i>)	28
A mondák földjén (<i>Benedek Elek: Édes anyaföldem, részlet</i>)	29
Mátyás királyválasztása (<i>mátyusföldi népmonda nyomán</i>)	29
Mátyás király meg a juhász (<i>népmonda</i>)	30
Egyszer volt Budán kutyavásár (<i>Szép Ernő feldolgozása</i>)	31
Mesék birodalmában	35
A mese	36
Hazug mese (<i>népmese</i>)	36
Csalimese (<i>Benedek Elek feldolgozása</i>)	36
Bolond mese (<i>népmese</i>)	37
Szíjj Ferenc: Gombócós mese	37
Tündérszép Ilona és Árgyelus (<i>Ilyés Gyula feldolgozása</i>)	39
A nap, a hold és a csillagok megszabadítója (<i>népmese</i>)	45
Hans-Cristian Andersen: A rendíthetetlen ólomkatona	50
Kazinczy Ferenc: A szőlőgerezd	54
Fáy András: A fiatal daru	54
La Fontaine: A holló meg a róka	55
Lev Tolsztoj: Az oroszlán és az egér	55
A „verses mese”: az elbeszélő költemény	57
Petőfi Sándor: János vitéz	
1– 4. fejezet	58
5– 6. fejezet	65
7–10. fejezet	77
11–13. fejezet	82
14–15. fejezet	89
16–18. fejezet	94
19–20. fejezet	101
21–22. fejezet	106
23–25. fejezet	111
26–27. fejezet	115
Regények és novellák helyszínein	121
A „hosszú mese”: a regény	122
Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk (<i>részlet</i>)	123
A „rövid mese”: a novella	132
Karinthy Frigyes: Reggel hétkor	133
Kosztolányi Dezső: Csak egy kis fehér kutya	136
Gelléri Andor Endre: Júliusi emlék	140
Kisregények és rövidtörténetek világában	143
A „hosszú novella”: a kisregény	144
Déry Tibor: Niki (<i>részletek</i>)	144
A „rövid novella”: a rövidtörténet	148
Örkény István: Használati utasítás	148
Választék	149
Egyperces életrajz	150
Írói arcképek	151
Fogalomtár	157

Jellemző oldalképek az irodalom tankönyvekből.

IR/ 1970/5: 118.o.

Nagyon apró betűméret, kicsi sorköz, zsúfolt szövegtűkör, nehezen átlátható.

János vitéz pedig e szíves beszédet
Alázatos hangon ekképp köszöné meg:

19. „Köszönöm szépen a kelmed jó'karatját,
Amely reám nézve nem érdemlett jóság;
Egyszersmind azt is ki kell nyilatkoztatnom,
Hogy én e jóságot el nem fogadhatom.
20. Hosszú históriát² kéne elbeszélnem,
Miért e jósággal lehetetlen élnem;
De attól tartok, hogy megunnák kelmetek;
S én másnak terhére lenni nem szeretek.”
21. „De csak beszélj, fiam, meghallgatjuk biz azt,
Hiábavalóság, ami téged aggaszt.”
Így biztatta őt a jó francia király,
S János vitéz beszélt, amint itt írva áll:

A szemléletesség eszközei fogalmazásainkban

Tanultuk, hogy a jelzők, a hasonlatok és a megszemélyesítések szemléletessé teszik az írásműveket. Fogalmazásainkban *mi is felhasználhatjuk a szemléletességnek ezeket az eszközeit. Nem szabad azonban halmozni egyiket sem, mert túl sok jelzővel, hasonlattal vagy megszemélyesítéssel éppen ellenkező hatást érünk el. Nem szép és szemléletes, hanem mesterkélt, dagályos lesz fogalmazásunk.*

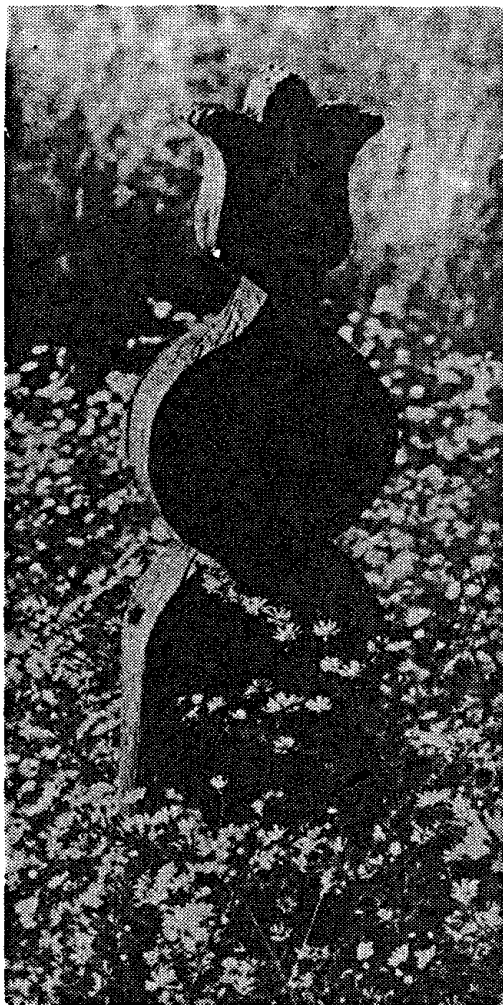
Feladatok

1. Olvassátok el és javítsátok ki az alábbi dagályos fogalmazást! Állapítsátok meg, mi a hibája, és a kijavított szöveget írjátok le! Gondoljatok a rokon értelmű szavak helyes használatára is!
„A hős, bátor Jancsi vágatva ment a tágas csatatérre. Olyan volt a nagy sereg, mint a fekete felleg. A török fejek úgy hullottak, mint a mák. A kövér basa fia úgy vágatott, mint a fergeteg, de a bátor Jancsi utána vágatott, mint a haragos vihar. A basa fiának aranyos nyergében úgy feküdt a szép, fiatal királyleány, mint egy fehér, mozdulatlan szobor.”

² Históriát: történetet.

A fényképek nem jó minőségűek, a képek használata több funkciót is betölt.

2. Hol találsz példát a *János vitéz*ben a népi meteorológiára?
Mi a különbség a népi meteorológia és a babona között?
3. Olvasd el az alábbi népdalt! Akár János vitéztől is hallhatnánk. Miért?
Milyen János vitézéhez hasonló érzések és gondolatok szaladnak meg benne?
Nézd meg a képet!
A *János vitéz* 18. fejezetének mely versszakait tehetnéd a képmellé, a népdal helyére?

*Átal menék e temetőn,
Juta eszembe szeretőm.
Mi haszna, ha jut eszembe,
Ha eccer el van temetve.*

*Jutnak eszembe szavai,
Csordulnak elé könnyveim.
Ki előmbe, ki a füödre,
Ki bánatos kebelembe.*

*Ne hulljanak le e füödre,
Hulljon annak kebelibe,
Hulljon annak kebelibe,
Ki ezt nekem cselekedte.*

Kallós Zoltán gyűjtése
Elmondta: Miklós Gyurkáné
Szályka Rózsa

Faragott női fejfa

Laza szövegtükör, jól elkülönülő egységek, olvasást segítő sorköz.

Feladatok:

1. Mondjátok meg: mennyi ideig lehetett Jancsi távol a falujától!
Mit tudhat az eltelt időről az olvasó?
2. Beszéljétek meg, mi a célja János vitéznek az új vándorlással!
Csoportonként ismételjétek át az olvasottakat!
 - a) Mi volt a célja, amikor először elindult?
 - b) Miért nem félt a zsiványoktól?
 - c) Miért akart katona lenni?
 - d) Miért adott hálát, amikor a tengeri vihar után sziklára lépett?
3. Olvassatok időjárással kapcsolatos babonákat a szöveggyűjteményből!
4. Keressétek meg azokat a versszakokat, amelyek a tengeri vihar hangjait és látványát érzékeltetik! Milyen hangokat utánzó szavakat találtatok? Írjátok le a füzetetekbe!
5. Fogalmazzátok meg a történet alapján, hogy János vitéz mit tart fontosnak, értékesnek!
6. Soroljátok föl, milyen csodák segítségével ér falujába János!
7. János vitéz másodszor könnyezik az elbeszélte történetben.
Beszéljétek meg, miért nem használja a költő a „sír” igét, ha Jancsiról, illetve János vitézről beszél!
8. Tanuljátok meg a 17. fejezet 15–16. versszakát!

Tudod-e, hogy Petőfi egykori szállásadója évtizedekkel később úgy emlékezett, hogy a költő eredetileg ott fejezte be a *János vitézt*, ahol a fiú a kincsek elvesztése után visszatért falujába? Az emlékező szerint a költő barátai unszolására toldotta meg a művet további fejezetekkel. Van irodalomtudós, aki több adat mérlegelése alapján ezt valószínűtlennek tartja.

Olvassátok el a szöveggyűjteményből Vahot Imre írását a *János vitéz* kiadásáról!

Változatos, több funkciót is betöltő illusztrációk.

Kitekintő

Andersen legszebb meséi, Móra Könyvkiadó, Budapest, 1975.

Benedek Elek emlékkönyve, Móra Könyvkiadó, Budapest, 1990.

Benedek Elek: Magyar mese- és mondavilág, Videopont Kft. Budapest, 1995.

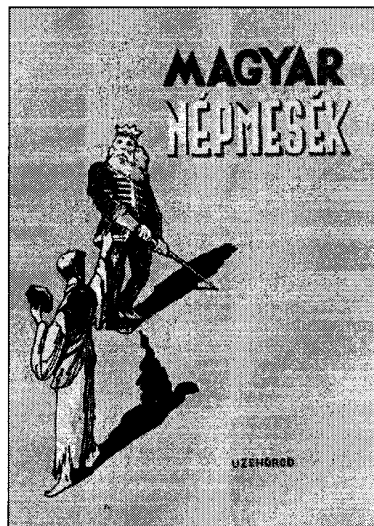
Csikósné Monostori Erzsébet–Mezey Klára: Meséről mesére, Mozaik Oktatási Stúdió, Szeged, 1991.

Hetvenhét magyar népmese (Illyés Gyula feldolgozásai), Móra Könyvkiadó, Budapest, 1977.

Hoppál Mihály–Jankovics Marcell–Nagy András–Szemadám György: Jelképtár, Helikon Kiadó, Budapest, 1990.

Jankovics Marcell: Jelkép kalendárium, Medicina Kiadó, Budapest, 1988.

Pilinszky János: A nap születése, Móra Könyvkiadó, Budapest, 1985.

Jellemző tankönyvi szövegek

IR/1970/5: 206.o.

Olvasmányok elmagyarázása metaszövegek segítségével.

Móra Ferenc két csalónak a történetét beszélte el. Az egyik Palkó, a kis újságos fiú, aki télen is mezítláb járt. Hiába akartak rajta segíteni használt cipőkkel: néhány nap múlva újra mezítláb didergett. Az ajándékcipőket testvéreinek vitte haza.

Olvasmányunk a másik csalóról, Pétorról szól. Pétör „főbenjáró csalárdságot” követett el: az ingyen kapott meleg tejet titokban kishúgának adta oda. Pedig ő is szívesen megitta volna, hiszen reszketett az éhségtől. Önmagát, éhes kis gyomrát csalta meg, s ezzel nagyobb hősiességet cselekedett, mint a hadvezérek.

A megható történetből megismerjük a régi gyermekek életét, Pétör iskoláját és jószívű tanítóját is. Az író meleg hangon beszél a kis hősről. Érezzük, hogy együtt érez vele nagy szegénységében, hiszen gyermekkorában ő is ilyen rongyoskás, tatárképű kisfiú volt.

Az elbeszélést az író megértő humora szövi át.

IR/1980/5. 228.o.

A tankönyv igyekszik megfelelni az életkori sajátosságoknak, mind szövegezésében, mind külalakjában, mind az egyes témák vizsgálatakor. Tekintetbe veszi a gyerekek gondolkodásbeli lehetőségeit, ehhez igazodik a tananyag magyarázatakor.

A szemléletesség eszközei

A festő színekkel, vonalakkal teszi láthatóvá képén az embert. tájat, a tárgyakat s a természeti jelenségeket.

A költő, az író a nyelv eszközeivel teszi szemléletessé, elképzelhetővé az ábrázolt dolgokat, jelenségeket, hat a képzeletünkre, hangulatunkra.

Az írásművek szemléletességének eszközei:

a költői (festői) jelző

a hasonlat

a metafora

a megszemélyesítés

Kérdések, feladatok

1. Milyen jelzőket írhatnál a következő verssorokba a pontok helyére?

„De nem ám a patak . . . habjára,”

„Tán a . . . csillagok könnye volt.”

A feladatok egy része problémamegoldó jellegű.

Olvassátok el
Zrínyi Miklós Az idő és hírnév
című versét!

Kérdések a közös feldolgozáshoz:

1. Milyen ismétlődést vettetek észre a versben? Mit gondoltok, mi szerepe az ismétlésnek?
2. A kijelentéseken kívül milyen mondatot tartalmaz még a vers? Melyik szó segített a kívánság felismerésében?

Zrínyi Miklós költő és hadvezér volt a 17. században. Versének közepontjában az emberi tisztesség vágya áll.

Feladatok:

1. Írjátok a füzetetekbe a maitól eltérő szóalakokat és mai változatukat!
2. Te hogyan fogalmaznád meg a második sort?
3. Meg tudnád úgy is fogalmazni, hogy a rím megmaradjon?

*A törökök rabszolgáinak hajtják el a fogságba esett magyarokat
– 16. századi metszet*

Kevésbé nyitott, mint a 90-es évek tankönyve, általában egy meglehetősen zárt, sokszor algoritmikus kérdéssorral végzi az elemzést, kevesebb teret ad a tanulói értelmezési kísérleteknek.

13. *A hasonlat*

„Elváltak egymástól, mint ágtól a levél” – írja Petőfi Sándor, s képzeletünkben szinte magunk előtt látjuk a búcsúzó szerelmesek és a hulló falevél képét. A költő a kettőskép két tagját egymáshoz hasonlítja, és a hasonlóságra egy kötőszóval külön is utal.

Az olyan kettősképet, amelynek két tagját valamilyen külső vagy belső tulajdonság alapján egymáshoz hasonlítjuk, **hasonlat**nak nevezzük. A hasonlat két részét kötőszó (leggyakrabban: *mint, mintha, miként, akár*) kapcsolja össze. Felismerése ezért sem okozhat nehézséget a számodra.

– Tegyük azonban itt is próbát! József Attila egy másik versének részletét idézzük. A vers címe: *Egy kisgyerek sír*. Figyeld meg, hányféle hasonlattal jellemzi a költő a gyermek szomorúságát:

„A sötét szoba sarkában zokog
egy tehetetlen guggoló gyerek.
Sír, mint a cipő alatt a homok.
Vergődik, mint a nehéz tengerek.

Könnyes, miként északra nyíló völgy.
Könnyes, mint könnyes a szem ürege.
Könnyes, miként a kő alatt a föld.
Könnyes, miként az ablak üvege.

Jellemző tankönyvi szövegek (címek, példák, idézetek stb.)

IR/1970/5: 161.o.,

Az ismeretelemek magyarázatában meglehetősen elemi szinten marad, nem megy bele túlzottan részletezően.

Összefoglalás

A mű cselekménye és szerkezete

Végigkísértük János vitézt kalandos útján. A hosszú történetben a költő nem egy eseményt, hanem egy egész eseménysort beszél el.

Azt az eseménysort, amelyet az irodalmi műből megismertünk, az irodalmi mű cselekményének nevezünk.

A János vitéz című költemény cselekménye a népmesékre emlékeztet.

A cselekményben összefonódik a valóság és a meseszerűség.

A művészi elbeszélő és leíró részekben szinte megelevenedik előttünk a magyar falu, az alföld képe, a rajta élő emberek sorsa.

Falujából indul bujdosó útra János vitéz. Sorsában először akkor áll be fordulat, amikor felcsap huszárnak. Ezután meseszerű kalandokba keveredik, s griffmadárháton tér haza Iluskájához. Itthon azonban még szomorúbbra fordul a sorsa, s János vitéz a jól ismert, kedves faluból indul újabb vándorútra. Csodálatos, mesebeli kalandok után eljut Tündérországba, ahol minden megoldódik.

A mű szerkezetét a következő vázlat szemlélteti:

- I. Kukorica Jancsi és Iluska bemutatása.
(Színhely: A magyar falu.)
- II. a) A földi kalandok sorozata.
Jancsi visszatér falujába.
b) Megpróbáltatások a mesék birodalmában.
- III. A meshős győzelmet arat és boldog lesz.

A mű szereplői

A János vitéz cselekményéből sok szereplőt megismertünk. Ezek mind a népmesék jellegzetes alakjai: szegény bojtárgyerek, árva leány, gonosz mostoha, indulatos gazda, óriáskirály, tündérek, boszorkányok stb.

161

Az ismeretelemek megértését grafikai ábrákkal, összefüggések bemutatásával próbálja érthetőbbé tenni. Ennek sikeressége több esetben kérdéses.

Kérdések, feladatok

1. Mi történt Jancsival a vándorút első napján?
2. Bizonyítsd be, hogy Petőfi jól ismerte a pásztorok szokásait!
3. Adj címet a fejezetnek! Vedd figyelembe, hogy a költő itt tekintetünket a természetre irányítja!

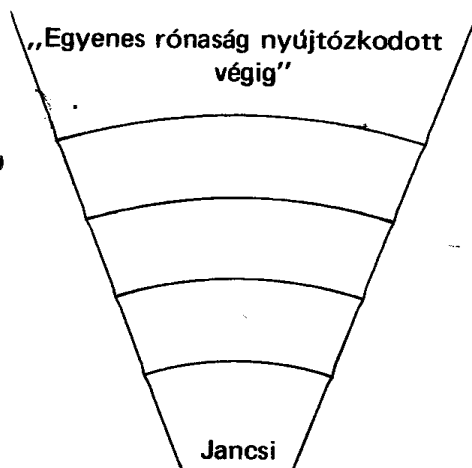
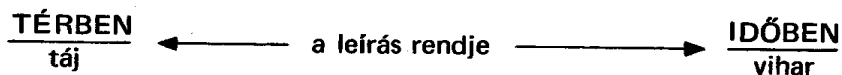
A leírás

A tájak, természeti jelenségek, tárgyak, személyek bemutatása a leírás.

A leírás lehet *önálló mű* (pl. Petőfi: A Tisza), és lehet egy nagyobb terjedelmű műalkotás *részlete* (pl. a János vitéz 5. fejezetében).

Kérdések, feladatok

1. Figyeld meg, hogyan mutatja be Petőfi a *János vitéz* 5. fejezetében a rónaságot (a tájat) és a vihart (a természeti jelenséget)!
Egészítsd ki az alábbi ábrát!

a vihar előtt: „Nagy égháború volt keletkezésben”

kitör:

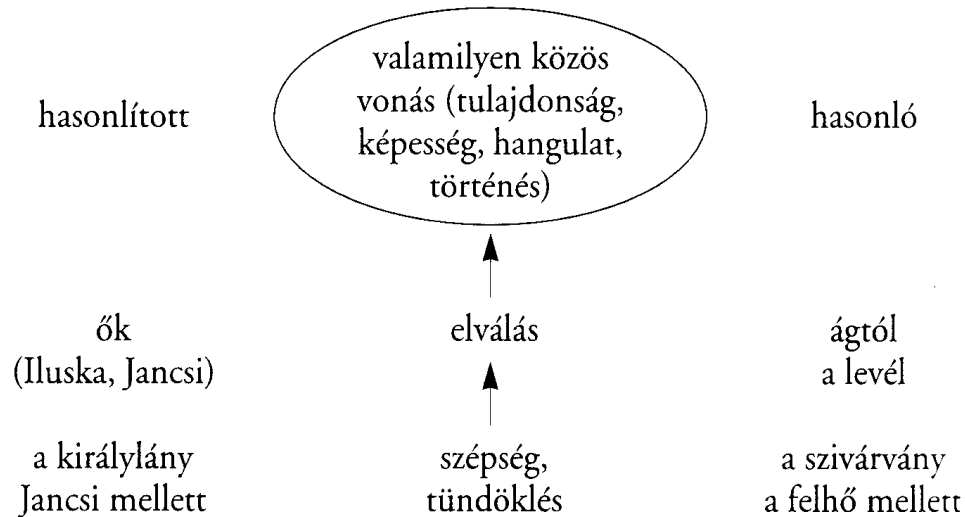
tombol:

elcsendesedik:

a vihar után: „Ragyogott keleten a tarka szivárvány”

Egy poétikai szerkezet magyarázatakor meglehetősen egyszerűen, átláthatóan próbálja az összefüggéseket bemutatni.

A hasonlat szerkezete így ábrázolható:

Olvassátok el
a János vitéz 19–20. fejezetét!

A második vándorlás

Kérdések a közös feldolgozáshoz:

1. Mióta tart János második vándorútja, amikor az erdőben a fazekassal találkozik?
2. Milyen változás állt be János lelkében vándorlása során? Idézetekkel érveljete!
3. Vannak a 19. fejezetben olyan versszakok, amelyeken nevetni lehet? Olvassátok fel ezeket a részeket!
4. Hogyan jutott be János az óriások földjére?
5. Mi mindenre csodálkozott az óriások földjén?
6. Jánosnak másodszer ajánlanak királyságot. Itt vajon miért nem fogadja el?

A sűrű szövegtükör nehezen teszi súlyozhatóvá (még a kiemelések ellenére is), hogy mi a fontos a szövegben, és mi nem az. Az adatok, évszámok között nem súlyoz.

A „verses mese”: az elbeszélő költemény

A címet látva némi bizonytalanságot érezhetsz. Eddig a cím és a rövid bevezetés elolvasása után pontosan tudhattad, hogy milyen jellegű történetekre számíthatsz majd az adott fejezetben. Biztos lehettél abban, hogy a mítoszok istenekről, emberfeletti képességekkel rendelkező hősekről szólnak, a mondák híres és valóságos személyekhez és eseményekhez kötődnek, a mesék pedig emberekkel vagy állatokkal megesezt csodás kalandokról számolnak be.

Most azonban joggal kérdezheted, vajon mit rejt a verses mese vagy az elbeszélő költemény elnevezés. Vers vagy mese, elbeszélés vagy költemény következik-e? Esetleg mindkettő? Ne ijedj meg, semmi ördögösség nincs a dologban! Nem is olyan nehéz a válasz ezekre a teljesen jogosan felmerülő kérdésekre.

Annyit kell csupán megértened, hogy az irodalomban szép számmal fordulnak elő olyan művek, amelyek nem követik maradéktalanul a történetmondásnak valamely általad már megismert formáját. Egy kicsit ilyenek is, egy kicsit olyanok is. Például egyszerre versek és mesék, egyszerre beszélnek el történetet és használják a verses formát. Mesék, de verses formájúak. Az ilyen versben írott elbeszélő műveket nevezzük **elbeszélő költeményeknek**.

Az elbeszélő költemény a 19. század költőinek kedvelt műfaja volt. Arany János és fia, Arany László is szívesen írt elbeszélő költeményt, de Garay János és Vörösmarty Mihály is próbálkozott vele. Az egyik leghíresebb magyar elbeszélő költemény Petőfi Sándor nevéhez fűződik. 1844 novemberében, mindössze 21. éves korában készítette el a maga verses meséjét. A *János vitéz* azóta gyermekek nemzedékei számára jelent élvezetes olvasmányt.

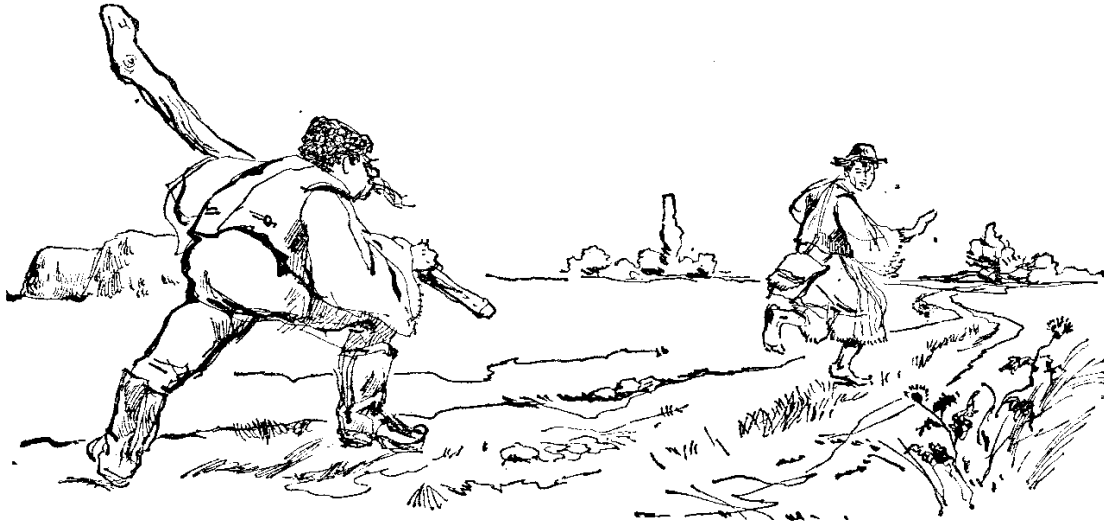
Minden bizonnyal Petőfi Sándor is azért választotta az elbeszélő költemény műfaját, mert annak segítségével egyszerre tudott érdekes és mesés történetet elmondani, ugyanakkor a gazdag költői eszköztár alkalmazásáról sem kellett lemondania. Készülj fel arra, hogy a János vitéz olvasása közben izgalmas kalandokban és szép költői megoldásokban egyaránt részed lesz! Kívánunk neked hasznos és tartalmas időtöltést!

Az elbeszélő költemény: verses formában írott költői elbeszélés.

Jellemző tankönyvi illusztrációk

IR/1970/5: 86.o.,

Tipikus motiváló illusztráció.

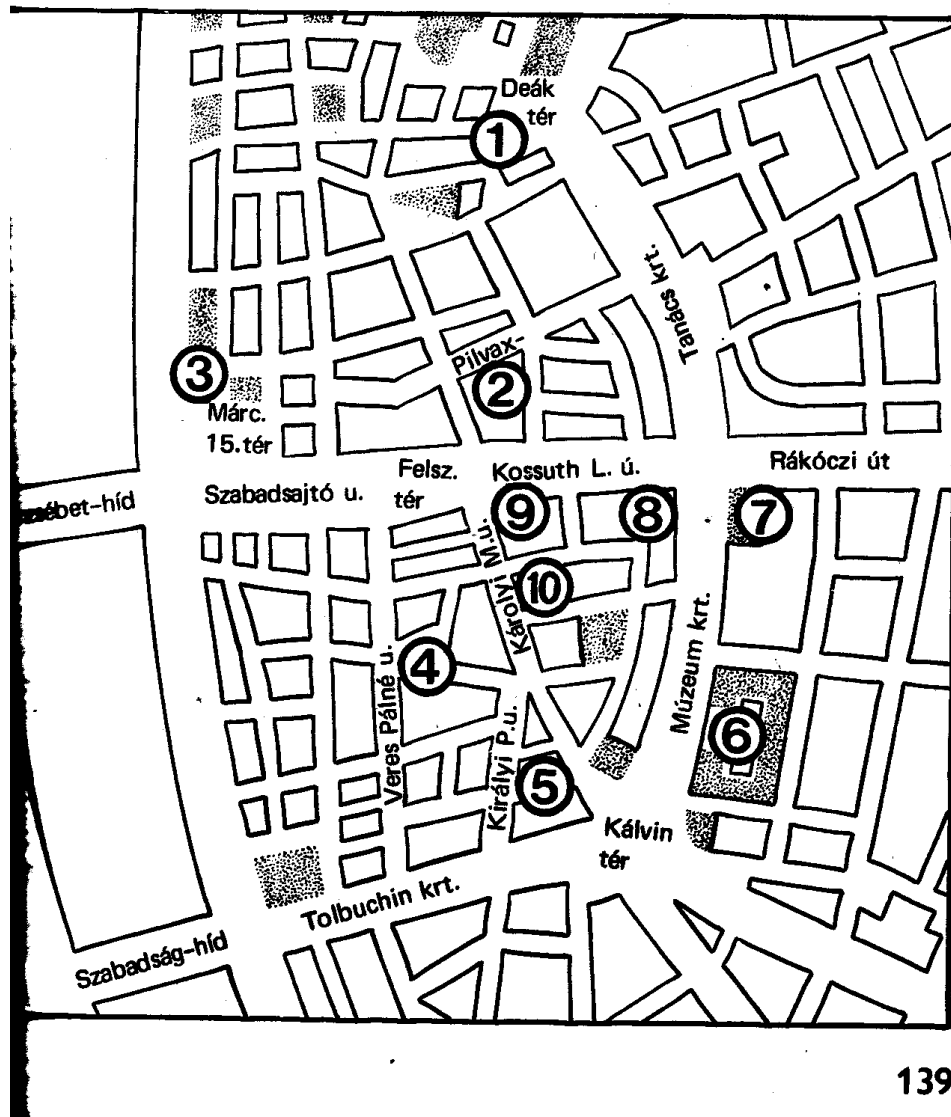
7. Kisült, hogy korántsem tréfaság a beszéd,
Jancsi gazdájának majd elvette eszét;
Jancsi gazdája bög, mint aki megbőszült:
„Vasvillát, vasvillát!... hadd szúrjam keresztül!

Összetett feladat megoldását segítő ábra, térkép.

Irodalmi séta

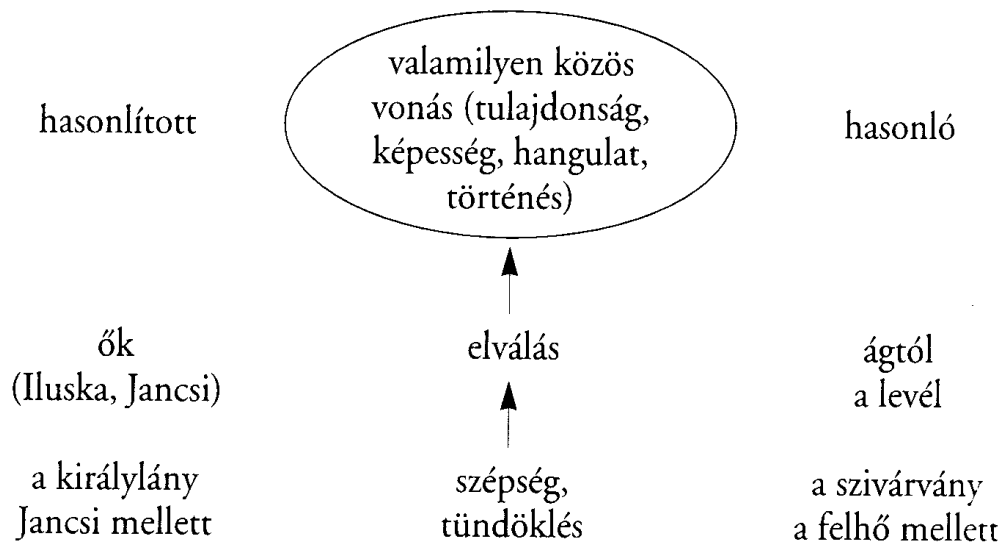
Petőfi Sándor életének fontos színtere volt Buda és Pest. Te is végig az utcákat, amelyeken valaha a költő járt, s közben nézd meg azokat az épületeket, amelyekben élt vagy megfordult! Olvasd yelmesen — le is jegyezheted — az emléktáblák szövegét!

Indulj a *Deák Ferenc* térről!

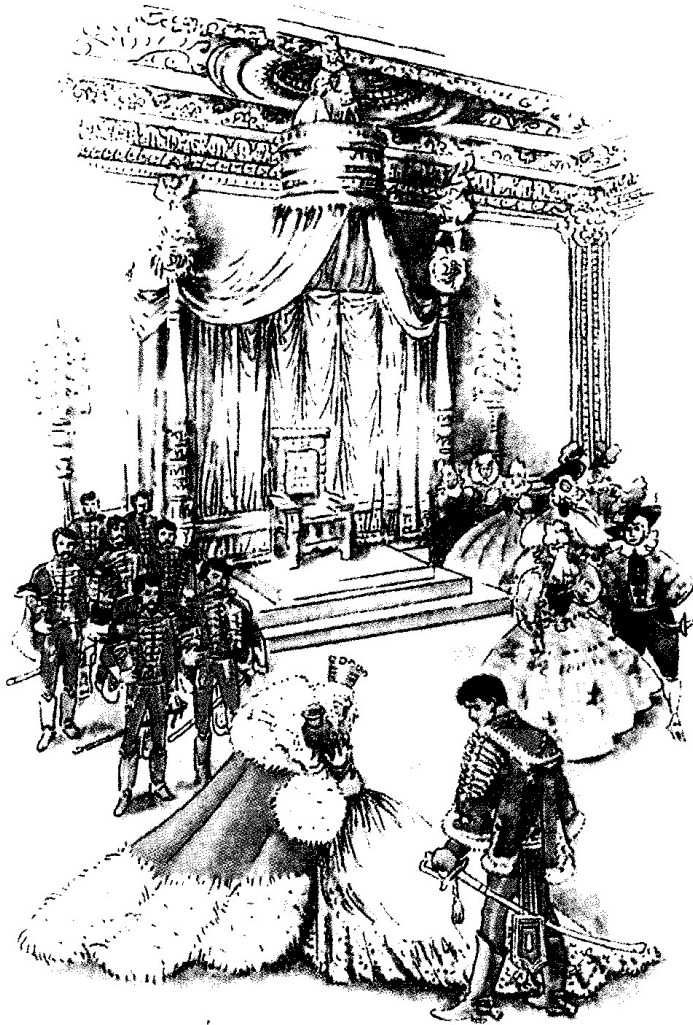
Egyszerű, sematikusan jelzett összefüggések.

A hasonlat szerkezete így ábrázolható:

IR/2000/5. 78.o.

Az irodalmi mű szövegéhez kapcsolódó motiváló illusztráció, de a rajzok meglehetősen ízléstelenek.

Jellemző tankönyvi kérdések, feladatok

IR/1970/5.: 123.o.

A kérdések inadekvátak, abszolút témaidegenek.

Feladatok

1. De jót játszottunk! Beszéljétek el egy kedves délután emlékét!
2. Az első utazás. A fogalmazáshoz emlékezéssel gyűjtsetek anyagot!
Ügyeljete a múlt idő helyesírására!
 - I. Előkészületek.
 - II. a) Az állomáson.
b) Ismerkedés a vonattal.
c) A vonaton.
 - III. Megérkeztünk!
3. Május elseje. — Idézzétek fel emlékeiteket a dolgozók nagy sereg-
szemléjéről! Az elbeszélésben legyen 1—2 jelző, hasonlat vagy 1—2
megszemélyesítés!
4. A mentőautó hangos szirénázással elrobogott. Lassanként szétesz-
lott a tömeg is. Az emberek fejcsóválva, hallgatagon folytatták út-
jukat. A járda szélén búsan hevert az összetört szánkó. Beszéljé-
tek el, mi volt az előzménye ennek a történetnek!

123

Többrétű feladatok, melyek kitérnek a poétikai kódok jellegzetességeire is (pl. leírás eszközei, időrend)

Kérdések, feladatok

1. Milyennek látja a csatamezőt

„A leáldozó nap utósó sugára”?

a) Figyeld meg a leírás térbeli rendjét!

fent

lent → távolabb → még távolabb

b) Húzd alá könyvedben a jelzős kifejezéseket! Milyen hangulatot teremt a költő a jelzőkkel?

2. Képzeld el!

A győztes huszárok bevonulnak a királyi udvarba, s te is köztük vagy. Az udvar népe kíváncsian érdeklődik kalandjaitokról. Meséld el a legizgalmasabb úti élményedet vagy a csatát

a királynak,
az udvari bolondnak,
a szakácsnak!

Ne feledkezz meg arról, hogy kinek mesélsz! A királlyal tisztelettel beszélj! A bolonddal te is tréfálkozhatasz. A szakácsot bizonyára érdekli, hogy milyen ételeket fogyasztotatok az úton.

3. Hol találkoztál az alábbi sorokkal?

„S a kancsók mélységes fenekére néztek,”

„Járta már a kancsó isten igazába’,”

Nézd meg a **Magyar értelmező kéziszótárban** az *áldomás* szó jelentését!

Hasonlítsd össze a két áldomást az *előzmények* és *következmények* figyelembevételével!

4. Előfordul, hogy az írók, költők megbontják az események egymásutánját, *időrendjét* az írásművekben. A korábban megtörténteiket csak később mondják el, vagy szereplőikkel mondatják el pl. visszaemlékezés formájában. Ez történik a *János vitéz*ben is.

Jancsi már csaknem húszéves juhászbojtár volt a törté-

Mivel ebben a tankönyvben nem szerepel a mű szövege, a kérdések első csoportjában a szerző kénytelen műfelidéző kérdéseket felsorakoztatni.

Olvassátok el
a János vitéz 7–10. fejezetét!
A történet második fordulata

Kérdések I.:

1. Milyen újabb fordulat állt be Jancsi életében?
2. Miért akart katona lenni?
3. Hová készült a sereg?
4. Rokonszenvesek-e ezek a katonák? A válaszokat indokoljátok meg!
5. A katonák melyik közös jellemzőjét hangsúlyozza az elbeszélő?
6. Kik beszélnek ezekben a fejezetekben a magyarokról?
7. Van-e jelentősége annak, hogy a magyarokat nem az elbeszélő, hanem valamelyik szereplő dicséri?

Az eddig céltalanul vándorló Jancsi beáll katonának. Az elbeszélő történetben életének ez a második fordulata.

Célja – a többi magyar katonával együtt – megsegíteni a franciákat, hogy kiűzzék a törököket. Akik a bajban másokon segíteni tudnak, azok erősek. Ezt a feltételezést az elbeszélő is megfogalmazza:

*„No de a magyarság erős természete,
Bármi nagy hideg volt, megbírkózott vele.”*

Kérdések II.:

1. Miért valószínűtlen a Franciaországba vezető út leírása?
2. Igazoljátok, hogy az elbeszélő természetesnek tekinti a hihetetlen dolgokat! Milyen történetekben van ez még így?
3. Kit szokás „nagyotmondó”-nak nevezni? Ki a nagyotmondó ezekben a fejezetekben?
4. Miért akar Jancsi „lerúgni” az égből egy csillagot?

Eléggé vegyes jellegű feladatok, nincs közöttük szoros összefüggés. Munkáltató, gondolkodtató feladatok is vannak közöttük, de többször esetlegesek.

2. *Olvasd újra a 3-4-5. versszakot! Mit vettél észre?*

- Hogyan köti össze a költő Tündérországot a való világgal?
- Milyen rokonságot látsz a költő meséje és a mítoszok között?
- El tudod-e mondani, hogy is van ez a valóságban?
- Miért nem rontja ez a tudásunk a mese értékét, szépségét?

3. *A megtalált boldogság*

- Meséld el minél színesebben a 27. fejezetet!
- Meséld el úgy is, hogy a 4. versszak köré csoportosítod a mondandódat! Úgy alakítsd a mesét, mintha János vitéz vágyakozó sóhajára, kérdésére válaszolnál!

- Tudnád-e igazolni, hogy a mesebeli Tündérország az embereknek a tökéletes boldogság utáni vágyát fejezi ki?
- Vedd sorra Petőfi költeménye alapján, vajon mi kellene ahhoz a tökéletes boldogsághoz?

*

Keresd a megoldást, az összefüggést a Jelképtárban!

- A víz – az élet vize – a rózsza – Iluska feltámadása –
- Írj néhány ismerős mesebefejezést, amely rokona a „*Mai napig János vitéz őkegyelme Szép Tündérországnak boldog fejedelme*” – mondatnak!